

IN MEMORIAM

ДУШАНКА РАНКОВИЋ — ВУЧИЋЕВИЋ
(1932 — 1977)

Из наших редова изненадно је и заувек отишла Душанка Ранковић — Вучићевић, историчар уметности, кустос Народног музеја и марљиви и активни сарадник више културних и научних институција. Овај ненадокнадиви губитак тешко је погодио њену породицу, Народни музеј и његове сараднике међу којима је провела близу 15 година, њене колеге и пријатеље, многе културне и научне раднике који су јој били блиски и драги. Наша средина, културни живот овог града, Музејско друштво, Друштво историчара уметности, Друштво конзерватора Србије и друге организације и установе с којима је сарађивала, опраштају се с тугом од Душанке у тренутку када се тек очекивао њен стваралачки допринос.

Рођена је у Пријевору код Чачка, где је завршила Основну школу. Потиче из честите и скромне породице која је уз велика одрицања, петоро деце извела на пут, омогућивши им да се школују и постану угледни грађани. Као један од најбољих ученика у својој генерацији, матурирала је у чачанској Гимназији 1951. године. Осећајући склоност према хуманистичким наукама и љубав према уметности, уписује се на Филозофски факултет у Скопљу, на групу

историје уметности. После једногодишњих студија у овом граду, прелази у Београд, где је на истој групи, слушајући предавања наших најистакнутијих педагога и научника, дипломирала са одличним успехом.

Од завршетка студија па све до трагичне смрти, запослена је у Народном музеју у Чачку, у чији је развој и достигнућа уградила свој трајни допринос као кустос и руководилац Уметничког одељења. У том својству учествовала је у изради поставки, припремама и организацији низа значајних ликовних и других изложби, од којих су многе биле врло запажене. Аутор је и реализатор изванредне музејске поставке Народног музеја — Средњовековна уметност, као и сарадник при реализацији других тематских музејских презентација.

Посебно је била заинтересована за заштиту културног наслеђа чачанског краја. Врло активно је радила на теренским истраживањима у циљу евиденције споменика културе и дела ликовне и примењене уметности, утврђивања њихове вредности и установљавања степена угрожености и општећености. Њеном иницијативом и заслугом заштићен је знатан број културно-историјских споменика, конзервиран и спасен бројни фонд вредних и значајних икона са подручја чачанског и драгачевског краја. Успела је да открије знатан број непознатих уметничких остварења и да изврши њихову атрибуцију и валоризацију. Особито је запажен њен допринос око евиденције дела познатог драгачевског сликара Јанка Михаиловића — Молера, о коме је организовала једну занимљиву изложбу и радила на припреми његове монографије. Показала је изузетно залагање у покретању иницијативе, припремама и организовању обимних конзерваторско-рестаураторских радова на манастирима Благовештењу, Никољу и Тројици. Била је или директни учесник у извођењу радова на конзервацији фресака (манастир Никоље), или консултант при извођењу конзерваторско-рестаураторских интервенција на зидном сликарству у манастиру Благовештењу и цркви Св. Николе у Жељевици, или пак као аутор и коаутор пројеката и елабората за заштиту и презентацију дела иконописне уметности.

Као историчар уметности није само испољила интерес за судбину споменика ликовне уметности, већ је са необичном осетљивошћу и брижљивошћу имала исти такав однос према свим врстама културних добара, сматрајући да културну баштину треба штитити као интегралну целину наслеђа прошлости нашег народа, без обзира на уметничке, естетске, ликовне, архитектонске или друге вре-

дности и без обзира на време њеног настанка. Имала је подједнако развијен осећај, племенити и брижни однос према етнографским, археолошким, историјским, архитектонским и сликарским вредностима и у свакој прилици заступала тезу о јединству и недељивости наше културне баштине.

Била је један од најмарљивијих и најпоузданијих спољних стручних сарадника Завода за заштиту споменика културе у Краљеву. Преко ње, њене активности, ванредне заинтересованости, стручне и научне оспособљености, ова установа је реализовала низ значајних акција и обавила обимне и сложене задатке, за које јој је неизмерно захвална. Била је, такође, активни сарадник Републичког завода за заштиту споменика културе и других институција. Једна је од ретких особа која је са неизмерном енергијом, амбицијом и ванредним успехом усклађивала и обједињавала музејске обавезе са конзерваторском активношћу. У тој њеној драгоцености особини конзерватори су имали диван подстицај и прави узор.

Као заступник најсавременијих и проверених приступа и метода у раду на истраживању споменика културе и локалитета, посебну активност је испољила у њиховим археолошким ископавањима. Била је организатор или учесник у археолошким ископавањима средњовековних споменика и то: црква Св. Благовести у Трнави код Чачка (1970), манастир Благовештење у Овчар Бањи (1970), црква Св. Петра и Павла у Попама код Новог Пазара (1971), манастир Тројица на Овчару (1976), затим некропола у Мрчајевцима (1970, 1974 и 1975), црквина у Трнави (1976), градина Соколица у Остри код Чачка (1977), црквина у Виљуши код Чачка (1977), локалитет Кулина код манастира Јовања (1977) и др. Исто тако, њена ангажованост и несебична колегијална сарадња дошла је до изражаја преко активног учешћа у археолошким ископавањима праисторијских и античких локалитета као што су: римске терме у Чачку (1970), Д. Краварица (1972), Гуча (1973), Крстац (1975 и 1976), Дучаловићи (1977) и Пријевор (1977).

Поред редовних музејских послова и конзерваторске активности у којима је несебично изгарала и била пример истинског прегаоца и прави заљубљеник свог посла, бавила се врло успешно научно-истраживачким радом, за који је имала необични афинитет и смисао. Објавила је извештај веома запажених стручних и научних радова, међу којима се истичу следећи: **ОВЧАРСКО-КАБЛАРСКО ЧЕТВОРОЈЕВАНЂЕЉЕ ИЗ ЗБИРКЕ ПРОФ. АЛЕКСЕ ИВИЋА** (Зборник за ликовне уметности, бр. 1., Нови Сад 1966),

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ БОГОРОДИЦЕ ГРАДАЧКЕ (Зборник Народног музеја, бр. 1, Чачак 1969), ГРАФИЧКИ ИЗВОРИ ЗИДНОГ СЛИКАРСТВА У НАОСУ ЦРКВЕ МАНАСТИРА НИКОЉЕ ПОД КАБЛАРОМ (Зборник Народног музеја, бр. 1, Чачак 1969), МАНАСТИР НИКОЉЕ У ОВЧАРСКО-КАБЛАРСКОЈ КЛИСУРИ, (Градав, бр. 2, Чачак 1964), затим у заједници са Миленом Икодиновић: ИЗВЕШТАЈ СИСТЕМАТСКОГ ИСТРАЖИВАЊА ДОЊЕГ ДРАГАЧЕВА (Зборник Народног музеја, бр. 4, Чачак 1973) и ИЗВЕШТАЈ СИСТЕМАТСКОГ ИСТРАЖИВАЊА ГОРЊЕГ ДРАГАЧЕВА (Зборник Народног музеја, бр. 5, Чачак 1974), а у сарадњи са Милованом Вуловићем књижицу МАНАСТИР ВРАЂЕВШНИЦА (Београд — Туристичка штампа, 1967), у заједници са Милутином Јаковљевићем и Вуком Петронијевићем каталог ЦРНО НА БЕЛОМ (Чачак 1965), посвећен издавачкој делатности и развоју штампарства у чачанском крају, и др.

Радна понесеност увек ју је беспопштедно уводила у сваки посао који је обављала са крајњом савешћу и љубављу. Са посебним одушевљењем и заносом прихватала се послова у стручним екипама, чијим је успесима у раду веома доприносила. Продубљивала је интересовање и ширила инспирацију код осталих чланова за најдубље понирање у све проблеме, понекад наизглед споредне, али у оваквом послу увек потенцијално значајне.

Ретки су људи који су се могли више радовати неком открићу као што је то знала Душанка. Мало је колега који су са таквом озбиљношћу, дисциплином и самопрегором знали да извршавају све стручне и друге задатке. Уосталом, и живот је изгубила извршавајући пожртвовано службени задатак.

Њен изузетно критички приступ истраживању и проучавању наше културне баштине и уметничких вредности, била је основна и доминантна одлика. Своју даровитост за научно осветљавање и осмишљавање открића, а нарочито за њихово публикување, за разлику од других, није ни издалека користила онако како је могла. То није чинила из разлога што никада није хтела нити желела да нешто објави што није до краја истражено, потпуно проверено и дефинисано. Имала је безброј идеја, много започетих истраживачких захвата, дошла је до низа занимљивих резултата, успела је да зрелим и стваралачким научним расуђивањем постави многе необориве тезе, али увек је чекала да све то продуби, обогати новим сазнањима, да заокружи и да максимално критички уобличи. Била је одвећ супериорна и непоколебљива у својим убеђењима да ништа не треба обелоданити у шта није потпуно сигурна. Историја уметности

је таква наука која је често хендикепирана, нарочито у нашим условима, недостатком извора и података да би сва истраживања имала исход апсолутне тачности и истинитости. Због те своје наглашене истинољубивости као да није хтела у ову чињеницу да верује. Њена људска и интелектуална природа са упадљивом и изузетном етичком констелацијом, са ретким консеквентностима, била је донекле у раскораку са научном праксом и збивањима код нас и у свету. Стога је, у жељи да остане доследна својим уверењима, мање објавила стручних и научних радова, него што је објективно могла. Међутим, треба констатовати да све оно што је публиковала да је то резултат свестраног истраживања и изучавања, да је то највиши домет научно-истраживачке историјско-уметничке савремене мисли код нас, да све то не може у догледно, па и неко дуже време, да рачуна на превазиђеност.

Најважнија стручна и научна преокупација Душанке Ранковић били су културно-уметнички токови средњег века и турског периода у свом ширем завичају. Са ретком обдареношћу историчара уметности истраживача, ванредним сензибилитетом, са готово беспримерном радозналошћу за културно наслеђе која је произашла не само из срећне усмерености од стране катедре где је била узорни студент, већ из самог њеног, у основи бескрајно хуманог, бића, дубоког патриотског осећања, националне и културне самосвести, приступила је, пре него што је дипломирала, проучавању културних и уметничких тековина свог краја.

Већ њен дипломски рад, који се односи на Овчарско-кабларске манастире и на сасвим нове поставке о њиховој генези, о уметничким и другим особеностима у овом споменичком ансамблу, указао је на појаву талентованог проучаваоца наше културне прошлости. Охрабрена првим успесима на уласку у свет истраживања, а заинтересована новим питањима из богате прошлости ових споменика, она са новим жаром и одушевљењем наставља да проучава и истражује историографску, архитектонску, ликовну, преписивачко-илуминаторску, културну и другу проблематику ових објеката. Стрпљивим, упорним, истрајним и често тежобним радом, успева да дође до сасвим нових открића, од којих је само минимални део објавила. Захваљујући археолошком методу за који је имала посебан смисао, а учествујући у археолошким истраживањима манастира Благовештење, Тројице и кулине код Јовања, могла је и умела значајним комбиновањем метода да дође до занимљивих и значајних решења у настојању да одгонетне многе тајне „мале српске

Свете Горе“. Она је, несумњиво, била најбољи познавалац Овчарско-кабларских манастира, најдубље ушавши у проблем њиховог изучавања. Савременим и критичким научним прилазима, успела је да дође до сасвим нових погледа и резултата, који у многоме проширују и размичу досадашње научне видике. Критички анализирајући изворе и литературу, детаљно се упознавајући са свим присутностима и подацима у самим манастирима, што је многим недостатајало, успела је да пружи одговор на готово сва важнија питања, која су заокупљавала и мучила истраживаче.

Сасвим је сигурно да је досадашњим преданим радом успела да успостави једну нову целовиту и поуздану научну слику о многим раздобљима културно-уметничке прошлости овог дела западне Србије. Али, на жалост, живот јој је био превише кратак да би могла да их саопшти јавности. О скоро сваком споменику, или некој уметничкој појави и личности, имала је оригинална запажања, која су увек била заснована на оштроумно уоченим одликама или подацима, до којих је даровито долазила. Пратећи њен студиозни и сериозни рад на појединим питањима наше уметничке прошлости, неким редакцијама и институцијама било је необично стало до њене сарадње. Одлагала је или одбијала позиве све у жељи да теме које је обрађивала још продуби, да још прикупи података, да нешто провери, доради, не слутећи да јој се живот ближи крају.

Тешка је помисао на то да је више нећемо срести на радном месту, удубљену и наднесену над уметничким делима које је открила негде на терену, чије је тајне са страху и заносом истраживала и откривала. Остаћемо без оног озарења, подстицаја и речи охрабрења које је са дивљењем и топлином упућивала нама, њеним колегама и друговима на послу, верујући да извршавамо генерацијске задатке, штитећи и проучавајући сведочанства наше културне и историјске прошлости.

Зла судбина је хтела да свој живот буквално положи на олтар струке и занимања. Та кобна симболика имала је једно посебно и дубље значење код ње, јер је, у истини, и била борац за светлости науке, спремна да се непоштедно и до краја жртвује. Чекали су је бројни задаци, нова узбудљива открића, радости и задовољства истраживања и проучавања културне баштине која је за њу представљала светињу. И кад је у најлепшим годинама људске и стручне зрелости, моралне доследности и чистоте и научне оспособљености, могла највише да пружи свом завичају и свом народу, немилосрдна смрт је уграбила, остављајући ненадокнадиву и болну

празнину, спречивши је да потпуније искаже себе и да одужи дуг, како је говорила, „нашим злосрећним прецима“.

Тужно је и потресно сазнање кад се сурово и изненадно прекине нит живота личности која је била права личност, дубока, слојевита, човечна, комплетна и снажна, племенита и нежна, одлучна и одважна. Душанка је управо то била. Тешко је помирити се сазнањем да се с њоме опраштамо, која је до јуче са својим колегама и пријатељима са радошћу и заносом, говорила о пословима који су је чекали, о струци у коју је са побожношћу и крајњом оданошћу веровала, с којом се поистоветила и у њој видела један од најузвишенијих идеала.

Стално је свој честити живот делила дубоко људски, непоштедно га расипајући у борби са суровом стварношћу. Али, налазила је довољно снаге и енергије да на свим фронтovima и попрштима живота остане човек са достојанством, узорна личност, умни интелектуалац, врсни стручњак, цењени колега и одани пријатељ. Имала је у свом бићу толико сјајних и раскошних врлина које су је красиле да је вазда надмоћно зрачила у свакој средини. Само онај који ју је добро знао и познавао могао је безрезервно у њу да верује и да се диви свим лепотама њене душе, дубокој чедности и честитости њеног срца, изузетној племенитости и доброти. Због тога сви ми који смо с њом друговали и као колеге сарађивали, осећамо неизмерну бол што је више нема.

Радомир Станић